
SİYASETİN HAKİKAT İNŞACISI OLARAK DİL

*

Naci Bostancı*

ÖZET

Dünyevî her şey gibi dil de bir tarihe sahiptir; bugün ve dün arasında toplumsal düzenlemeden siyasal ilişkilere, gündelik yaşamdan kurumlara kadar her alanda farklılık varsa bu aynı zamanda dilde bir farklılık demektir. Biz dedelerimizle aynı dili konuşmayız, dili aynı şekilde anlamayız, kelime tercihlerimiz cümle kuruluşlarımız dahi birbirinden farklı olur. Dilin tarihi nasıl zamana ilişkin dikey bir farklılaşma yaratıyorsa, aynı şekilde sosyo-ekonomik kategoriler de her şeyle birlikte dile ilişkin de bir ayrışma, aynı dil içinde gruplaşmaların oluşuna yol açar.

Anahtar Kelimeler: Dil, siyaset, plastik dil, hakikat, dil bilimi

GİRİŞ

Dil nedir, sorusuna yalınkat cevaplar verilebilir, ya da dil bilimi, dil felsefiyle uğraşanların ihtiyatlılığı içinde her önermenin açıklama değil sadece açıklamaya yönelik bir girişim olduğundan bahsedilebilir, ancak nasıl bir tanımlama biçimini benimsersek benimseyelim her halükârda dil, dünyanın

---

* Prof. Dr., Gazi Üniversitesi İletişim Fakültesi

dönüştürüldüğü metaforlar olarak karşımıza çıkar. Elma dediğimizde somut –ama yine de elmadan elmaya fark var, telaffuz eden ve muhatap olan insandan insana da-; haklar dediğimizde ise soyut bir “şey”den bahsediyoruzdur. Somut ya da soyut olsun, dilin bahsettiğine ait kimi unsurları açıkladığı kadar belirsiz bıraktığı, bağlama göre anlamların esnek bir şekilde teşekkül ettiği mâlumdur. Her şeyden evvel dilin metafor olma niteliği dolayısıyla Hakikatle ilişkisi mesafeli bir ilişkidir, dolayısıyla, duruma, yere, konuşana, zamana göre hakikatin ne olduğu konusu tartışmaya tabi olur.

Öte yandan, post-modernlerin ifadesiyle “dil oyunları”, dilin “daha zengin ve etkileyici” kullanımını sağlayan bir özellik olarak dille ilişkimizde karşımıza çıkan bir imkandır ve herhalde en başta siyaset ve finans dünyası olmak üzere bir çok kesim tarafından bu imkan sonuna kadar kullanılmaya çalışılır. Hatta tarihçi Huizinga’nın “Homo Ludens” tanımlaması hesaba katıldığında, “Theatrum mundi”deki hemen hemen her şeyin bir oyun formatında kotarıyor oluşu, kendilerine eşlik eden diller için de benzer bir oyun düzenlemesini zorunlu kılar.

Nihayet, dünyevî her şey gibi dil de bir tarihe sahiptir; bugün ve dün arasında toplumsal düzenlemeden siyasal ilişkilere, gündelik yaşamdan kurumlara kadar her alanda farklılık varsa bu aynı zamanda dilde bir farklılık demektir. Biz dedelerimizle aynı dili konuşmayız, dili aynı şekilde anlamayız, kelime tercihlerimiz cümle kuruluşlarımız dahi birbirinden farklı olur. Dilin tarihi nasıl zamana ilişkin dikey bir farklılaşma yaratıyorsa, aynı şekilde sosyo-ekonomik kategoriler de her şeyle birlikte dile ilişkin de bir ayrışma, aynı dil içinde gruplaşmaların oluşuna yol açar. Amele sınıfıyla köylü, tüccar ile öğretmen “aynı dil”i konuşsalar da repertuarları, kavramlara anlam yüklemeleri “benzer”dir, aynı değildir. Sosyo-ekonomik fark dilsel bir fark olarak araya girer. Herhangi bir problemle karşılaştığında çözüm için ilk aklına şiddet gelen külhani ile, dili ilişkilerin temel unsuru olarak gören “okumuş” insanın dilden bekledikleri ve dil üzerinden kendilerini ifadeleri aynı güzergâhta buluşmaz. Marks’ın ideolojiye ilişkin olarak ifade ettiği “insanların sınıfsal ilişkilerinin içine gömülü oldukları” tespitinde büyük haklılık payı vardır; bu hâl, aynı zamanda belli bir dil kategorisinin içine gömülü olma halidir. “Hayat tarzı kategorileri” olarak ideoloji farklılıkları, kendilerine tekâbül eden bir dil dünyası içinde teşekkül eder. Hayatını kâr ve kazanç üzerine kurmuş olan burjuvanın dilinde “para”nın, yine Marks’ın ifadesiyle her şeyin kendisine nispetle değer bulması özelliği dolayısıyla “şeylerin tanrısı” olarak oynadığı merkezî role, bir mutasavvıfın, bir memurun ve bir köylünün dilinde rastlanmaz.

SİYASET: İKNA VE İNANDIRMA SANATI

Dile ilişkin bu değinmelerden sonra siyasete geldiğimizde şunu görürüz: Siyaset bir ikna ve inandırma sanatıdır; hiç kimse siyasî faaliyetin bütünüyle “akıl” düzeyinde yürüyen bir süreç olduğunu düşünmesin. Kaldı ki “akıl” dediğimiz düzenlilik de ilişkiseldir; ideolojiler, egemen değerler ve iktidar mücadeleleri “aklın ne olduğu”nu tayin eden süreçlerdir. Eski Yunan’da kölelik kurumu egemen aklın olağan saydığı bir kurumdur, üstad Aristo dahi kölelerin kendilerini idare edemeyecek kadar zayıf varlıklar olduğunu, bir efendiye sahip olmalarının onların hayrına olduğunu beyan etmiştir. Ortaçağ Avrupa’sında serflerin statüsü “aklın gereği”dir; 19. yüzyılın liberalleri yine aklın gereği olarak işçilerin sendika kurmalarına karşı çıkıyorlar ve bunu “gelecekteki mükemmel toplum adına, insanlık adına” hararetle savunuyorlardı.

Dolayısıyla şunu söyleyebiliriz ki, siyaset en derin şekilde –kendi iddiası bakımından- Hakikatle ilişkilidir. Bu hem insanın temel varoluşuna ilişkin konuları için hem de gündelik hayatının problemleri için böyledir. “Bu dünyada ne için var olduğumuz?” sorusuna cevap üretirken olduğu gibi “Refahı nasıl artırabiliriz?” konusundaki diskuru oluştururken de dil Hakikatın temsili olarak kullanılır. Mısır firavunlarının kendilerine biçtikleri tanrısal rol, Roma imparatorlarının öldüklerinde tanrı olacakları inancı, Avrupa’da ortaçağ senyörlerinin sıradan insanlarla aralarına derin mesafeler koyan asaletlerinin takdimi, Osmanlı imparatorlarının “Allah’ın yeryüzündeki gölgesi” olmaları, takdis edilen yönetici kudret üzerinden tebaaların itaatlerini garanti altına almaya dönük anlatılardır ve kelimelerle birlikte, dilin bir başka alanı olan törenlerle, gösterilerle, protokollerle, bina ve mekân düzenlemelerinde kendilerini var ederler.

Bu kadar tarihe gidildiğinde, zımnî olarak, sanki günümüz demokrasilerinde yönetenlerle yönetilenler arasında Aristo’nun zikrettiği “ahlakî eşitlik”in bulunduğu, yönetenlerin “primus inter pares”ler oldukları, sadece görevleri dolayısıyla yetki ve otorite ile donandıkları varsayılıyor, diye düşünülebilir, bu doğru değildir. Bugün yöneten kesim bu konumlarının meşruiyetini kitlelere aktarmada ve onların rızalarını kazanmada, geçmiş dönemlerle mukayese edilemeyecek ölçüde imkânlara sahiptirler. Her şeyden önce Kitle İletişim Araçları, başta televizyon olmak üzere, yöneticileri her açıdan Hakikatın temsilcileri olarak kitlelere takdim etmede kullanışlıydılar ve siyasal ilişkileri müesses hale getirmede etkin bir şekilde işlev yüklenbilirler.

PLASTİK DİLİN HAKİKATI

Sonuçta dil ve siyaset ilişkisinde karşımıza şöyle bir tablo çıkmaktadır: Dil, metafor özelliği ve plastik niteliği ile Hakikat anlatımına elverişli bir "şey" değilken, siyaset tam aksine dili "kurmaca" bir Hakikatın anlatım "aracı" olarak oldukça başarılı bir şekilde kullanır. Liderlerin ve siyasî partilerin diskurları analiz edildiğinde, kendilerini ve ötekilerini "şüphesiz şeksiz" bir tarzda ele aldıkları görülür. Esasen şunu da ıskalamamak gerekir: Siyaset ikircikli bir dille konuşamaz, böyle konuşmaya başladığında kitlelere seslenemez, onları kafalarından ve yüreklerinden yakalayamaz. İnsanlar bir meslek tercihi yaparken, oturacakları şehri, evi seçerken alternatiflerle karşı karşıyadırlar; ancak siyaset insanın sadece imtiyaz, ya da çıkar sâikiyle yaklaşabileceği, hep bu şekilde sürdürebileceği bir alan değildir. En dünyevi partiler, ideolojiler bile bağlılarına seslenecekleri ruhanî bir retorik oluşturmaktan, onların varoluşlarına kendileri aracılığıyla bir ebedilik anlatısı kazandırmaya çalışmaktan geri kalmazlar. 1789 sonrasında kiliseleri yakan, rahipleri ortadan kaldıran Fransız devrimciler, ilga ettikleri ruhanîliğin yerine "yurttaşlık, eşitlik, özgürlük vs." gibi yeni bir ruhanilik, insanları baştan çıkartacak yeni bir mistik sesleniş ihdas etmişlerdi.

Şunu elbette gözlemlemek mümkündür: İnsanlar parti değiştirirler, saf değiştirirler, yeni ideolojiler benimseyebilirler. Nitekim iktidarlar şöyle ya da böyle değişmekte, insanların büyük çoğunluğu siyasal tutumlarını gözden geçirerek yeni tutumlar benimseyebilmektedirler. Türkiye'nin son onbeş yılındaki iktidar değişiklikleri de geniş seçmen kitlelerinin parti değiştirmesiyle mümkün olmuştur. Ancak bu değişim, siyasetin Hakikatle ilişkili olduğu hususunu devreden çıkartmaz. İnsanlar siyasal davranışlarını değiştirdiklerinde "Hakikati -yeniden- bulmakta," geçmişlerini bir yanlışlık, bir cahiliye dönemi, bir yanlışlama olarak görmekteyiz. Davranış değiştirmekte ancak ilişki biçimi aynı kodda devam etmektedir.

Siyasetin bu Hakikleştirme girişiminin mahiyetini anlamak bakımından, tarafların bir varlık-yokluk algısı çerçevesinde kendi hayatlarını da riske ederek bir mücadelenin içine girdikleri zamanları tahlil etmek bize daha açık fikirler verebilir. Savaşlar buna iyi bir örnektir. Prusyalı Generalin dediği gibi savaş da siyasettir, siyasetin başka araçlarla devamıdır; savaş iklimini kuran ve tarafların ölümle yüzleştikleri bu kritik anda, algılarını en derin Hakikatle bağlantılı hâle getiren doğrudan siyasettir. "Ölmek ve öldürmek" gibi olağan zamanlarda hiçbir kültürel dünyanın onaylamayacağı eylemler, siyasetin kutsal retorisiyle adeta dinî bir bağlama yerleşir, ruhanî bir yüceltmeye uğrar. İnsanlar izafi, tartışmalı, bugün ve yarın farklı anlamlar ta-

şıyacak, sınırlı kavramlar için ölmek istemezler; onları ölüme ve öldürmeye götürecek olan "yüce bir kendini verişe, kutsallık için kendini kurban etme"ye uygun, çeşitli ritüellerle donatılmış, aklın çözümlemelerinin ötesinde de çekici bir belirsizliği bulunan Hakikatlerdir. Dil bunu sağlar, ihtiyaç duyulan kutsal kavramları üretir, etkileyici anekdotlar –dilin mükemmel kompozisyonu ile- dolaşıma girerler; nihayet, açılan kutsal güzergah arkadan gelecekler için de –sonu ölümle bitse bile- çekici bir yol haline getirilir.

DEĞİŞEN TOPLUMSAL ŞARTLAR

İlginç olan şudur: Savaştan çıkıp barışa dönenler, ne savaş arkadaşlarıyla ne de bırakıp gittikleri toplumsal çevrelerle yeniden olumlu bir diyalog kurabilirler. Bir çok Amerikan filmi, Vietnam'dan dönen gazilerin uyum problemleri üzerine kurulmuştur. Hemen hemen hepsindeki tema aynıdır: "Kahraman" ülkesine döndüğünde, savaş ortamının o derin Hakikati üzerinden kurulan bağları, yakınlığı, dayanışmayı bulamaz; bunun yerine bencilliği, dünyevîliği bulur. O bir kez –riskiyle birlikte- cenneti tatmıştır, artık oradan yeniden dünyaya dönmesi, insanların hiç de Hakikatle ilişkili görülmeyen gündelik hayatlarının çarkının içine girmesi, onlardan biri haline gelmesi kolay değildir. O yüzden kişi geçmişle bugün arasında gider gelir, ruhanîlikle dünyevîlik arasındaki o derin çelişkiyi çözmeye çalışır. Çözülür mü? Genellikle yanlış bir iz sürülür, insanların davranışları, yargıları, dilleri mukayese edilir; oysa hepsinin anlam kazandığı zemin bunların üzerinde yer aldığı toplumsal şartlardır. Hakikatin afyonu dilin kendisi değil, toplumsal bağlamıdır. Savaşın bir siyaset olarak sunduğu Hakikat, ölümler ve fedakârlıkların "çok gerçek" efektleri eşliğinde kendi yanılısamasını inşa eder.

Savaşta, ortak oldukları, kader birliği ettikleri o Hakikat adına birbirlerini kollayan, gerekirse birbirleri için canlarını vermeye hazır olan insanların, Eric Fromm'un dediği gibi, barış zamanında üç kuruş borç vermeye yanaşmamaları başka nasıl açıklanabilir? Hakikat, Nietzsche'nin ifadesiyle, "Yanılsama olduğunu unuttuğumuz yanılsamalar"sa, savaşın özel şartlarından daha iyi bir "geçmiş unutmama" aracı nasıl bulunabilir ki?

Savaşlar, savaştaki ölümler, savaşa ait değerler, kolay ve indirgemeci bir akıl yürütmeye tam anlamıyla şeffaflaştırılamazlar. Ancak belli ki savaş siyasetinde, Einstein'ın söylediği gibi Hakikat, "zamanın bir işlevi olarak" karşımıza çıkmaktadır. Ayrıca savaş meydanındaki insandan başka türlü bir hakikati kaldırabilme gücü de beklenemez.

Dilin, bir Hakikat inşa aracı olarak siyasete verdiği hizmet günümüzde de devam ediyor. "Tarihin sonu" lafları, "Dünyanın küresel bir köy olduğu"

klîşesi, "Küreselleşmenin önünde durulamayacak bir sel olarak akıp geldiği" iddiası, "AB'ye giremezsek artık vahalarda deve beslemeye başlayan ve çadırlarda yaşayacak olan bir Orta Doğu ülkesi olacağımız" korkutması, "Tarihin er geç hakikati ortaya çıkartacağı" naif beklentisi bu manada güncel örneklerdir. Bu klîşelerin tersi de var elbette. Siz de tarihin sonunda rol oynayabilir, küresel köyden bir yer kapabilir, AB'nin "inançlı" bir müdafii olarak cenneti millete gösterebilir, tarihi, yapan ve yazan insandan bağımsızlaştırıp ona bir faillik yükleyerek kaybedenlere bir teselli sunabilirsiniz. Çeşitli evsaflardaki Hakikatler, yanlarında hediye olarak verilen söylemleriyle – kullanım kılavuzları mı denmeliydi?- birlikte pazar tezgahlarında alıcılarını bekliyor. Bir de tabii her Hakikat köyünden kovulan "sürgün, marjinal, yabancı" entelektüeller var. Entelektüeli tam da bu şekilde tanımlayan ve aynı adlı bir kitabı bulunan Edward Said'in Filistin davasının aktif bir müdafii olduğu da atlanmamalı. Sonuçta, Hakikatle ilişkimizin her türlü eleştirel mesafeyi bir anda katettiği alanları olabiliyor.